

Bomen en verhalen – De Berk

*Door Herman Nijhof,
vrijwilliger Buur maakt Natuur*

Keltische, Germaanse boomhoroscoop

Deze keer zoomen we in op de Berk, een boom die iedereen ongetwijfeld kent.

In de Keltisch, Germaanse boomhoroscoop staan bij 24 juni, de zonnewende dag, een aantal bijzondere kenmerken of karaktereigenschappen van de Berk genoemd:

- een bescheiden rots in de branding;
- de boom van de inspiratie;
- van je berkvriend(in) kun je van op aan;
- bescheiden en intelligent;
- doe maar gewoon, dan doe je gek genoeg;
- verliest een ander niet uit het oog en houdt van een prettige sfeer.

Heden begint op 21 juni de officiële zomer en niet meer op 24 juni. Dit komt doordat in de loop van de eeuwen een verschuiving plaats vindt. De zon gaat in de zomertijd in het noordoosten op en gaat onder in het noordwesten. Vanaf dit moment beweegt de zon zich weer richting evenaar. Observeer dit maar eens. Deze boom, de berk, geeft de overgang van lente naar zomer aan. Frisgroen met een mooie witte schors. Op 't Knapperslag zijn geen berken aangeplant. Toch staan er berken, die zijn komen "aanwaaien". Ook in Natuurpark Overstegen en De Watertap vindt je ze.

Twee soorten berken

Hier in Nederland kun je twee soorten ontdekken: de berk met en de ruwe schors of met een zachte (witte/gladde) schors. In de Wehlse broeklanden is dit prachtig te observeren aan de Heislagseweg. Opvallend zijn de rijpe vrouwelijke katjes in de herfst. Hier komen de vogeltjes, het sijsje, graag op af in grote groepen en eten van de kleine nootjes met vleugelranden.

Verhalen

In de noordelijke landen, zoals Rusland en Finland wordt de berk als symbool voor het terugkerende leven gezien. Een vriendelijke slag van een roede berkentwijgen geeft gezondheid, vruchtbaarheid en levenskracht. Denk maar eens aan de sauna-cultuur in deze gebieden. Na een saunabeurt loopt men naar buiten en bewerkt men de huid met een berkentak. De vroegere schoolmeesters tuchtigden hun kwaadwillende leerlingen ook met deze roede.

Eigenlijk is het vreemd dat we de berkenroede van Piet hebben afgeschaft. Wie wil er geen symbolische ook goedbedoelde tik ontvangen, die vooral meisjes het beste wensten. Vast en zeker herinneren jullie je nog wel de stalbezem, die gemaakt werd van buigzame berkentwijgen en samen gebonden werd en waar met kracht een zelf gehaalde steel uit het "geriefbosje" ingeslagen werd. Met een flinke zwiep van de bezem werd het hooi op de deel weer voor de koeien gebracht. Symbool van het vuil wegvegen, maar ook van de boze elementen buiten de deur houden. Zouden de heksen ook op een berkenbezem door de lucht hebben gevlogen? Ook in de vroegere zeilvaart werd af en toe de berkenbezem hoog in de mast gehesen. Men maakte dan de zee vrij van zeerovers of had de vijand overwonnen.

De predikers, zoals Bonifatius en Ludger, bestreden deze heidense verhalen. De berk zou nooit oud kunnen worden en groeide altijd scheef, omdat het kruis van Jezus van berkenhout gemaakt was. 24 juni is ook de dag van de heilige sint Jan/Johannes de Doper. Dan werd het zonnewende feest gevierd. De beschermheilige van vooral de boeren. Veel RK kerken in kleine boerendorpen kregen de naam van Sint Jan/ Johannes de Doper na 1848. Deze Johannes was de 6 maanden oudere neef van Jezus Christus. Hij doopte Jezus in de rivier de Jordaan.

Koning Herodes liet Johannes opsluiten in een kerker want hij had de vrouw van zijn broer afgenomen en dat zinde Johannes de Doper niet. Deze vrouw stookte haar dochter tijdens een feestmaaltijd op en de dochter mocht na een sensuele dans een wens doen. Zij vroeg om het hoofd van Johannes, die in de kerker zat.

En zo gebeurde het, hij werd onthoofd. Waarschijnlijk werd de tong van deze heilige ook nog doorboord. Prachtige schilderijen zijn er over dit onderwerp gemaakt. Zo werd Johannes afgebeeld als het "Lam Gods", Ecce Agnus Dei, door de schilder Jan van Eyck.

Rond deze tijd groeit er een mooi geel bloeiend plantje. Het Sint-Janskruid. Houd je een lancetvormig blad tegen het licht, dan zie lichtere vlekken in het blad; het lijkt alsof het blad 'doorzeefd' is (de tong van Johannes/sint Jan). Wrijf je een bloemknop fijn dan komt er een paarsachtig vocht tevoorschijn, misschien het geronnen bloed. Je kun sint Jans olie kopen als huidverzorging.

Herinneren jullie je nog dat bij de dorpskapper een fles berkenhaarwater stond? In het voorjaar komt de sapstroom op gang. Een omgezaagde berk kan in de voorjaar geweldig bloeden" op de stronk. De zon trekt als een zuigrietje de sapstroom vanuit de wortels omhoog (een eenvoudige verklaring).

In Duitsland wordt op Hemelvaartsdag, dat is rond 24 juni, "Vatertag" gevierd. In de zestiger jaren reden de vaders in de kleine dorpen bij Ootmarsum net over de grens, rond op een platte wagen, die versierd was met berkentakken. Het was een vrije dag en de vaders mochten dan bescheiden met de vriendengroep drinken. Tegenwoordig gaat de goede vader met het gezin op vakantie. Bij het hagelkruis in Wehl wordt op Hemelvaart, dus weer rond 24 juni een processie gelopen. De dorpspastoor verzoekt God dan de rogge te beschermen tegen de hagel. Jonge meisjes liepen in de zestiger jaren mee als een bruidje, omdat ze dan de eerste communie hadden gedaan. Eigenlijk was dit een heidens gebruik. De dondergod, de boerengod Donar, werd gesmeekt de oogst niet te verwoesten door donder, bliksem, hagel of storm. Nu staat boven op de paal een kruis met

een haan. Mogelijk was het in de heidense tijd een symbolische donderhamer, een omgekeerde kruis.

Ook kwam het voor dat de oudere boeren in hun Saksische boerderijen een Donars donderhamer, gevonden stenen vuistbijl, op het houten bintwerk legden tegen de inslag van de bliksem. Zo werd Donar in de loop der tijden (waarschijnlijk rond het jaar 1000) sint Jan of Johannes de Doper.

Bronnen:

- *Wikipedia*
- *Das grosse Buch der Heiligen, Geschichte und Legende im Jahreslauf.*

Tekst: Herman Nijhof, mei 2023 - www.buurmaaktnatuur.nl